Газета издается на балкарском языке с 1924 года.

Интернет-версия: zamankbr.ru

ЗАМАН

Бараз кюн, 2015 жылны 13-чю майы №-86 (19757)

Багъасы 10 сомду

ВРЕМЯ

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

ЗАМАН ГАЗЕТИ – ЛЕНИНЛИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

Байрам

Юрий КОКОВ:

Уруш къыйынлыкъ халкъыбызны таукеллигин, тюз ниетлилигин сындыралмагъанды

Республика,битеу къуралыбызча, Уллу Хорламны 70-жыллыгъын кенг эмда къуурулу белгилегенди. Аны шахарларында бла районларында бу демонгили датагъа аталып кёп тюрлюише бардыылгъандыла: эсгертмеле ачылгъандыла, кёрмюче къуралгъандыла, концертле кёргюзтюлгендиле, мемориаллагъа гюлле салынгъандыла, ветеранла хурметленнгендиле, той-оюн коллективле жырлагъандыла,тепсегендиле.

Байрам Нальчикде Келишиулюкню майданында парадда башланнгенды. Аскерчиле Правительствону юйюню аллы бла ариу тизилип озгъандан сора «Ёлюмсюз полк» деген акциягъа къатышханла -беш мингне жуукъ адам -хъолларында къазауатда жигитча сермешген жууукъларыны бла ахлуларыны суратларын кётюрюп ётгендиле. Алагъа трибуналаданд ветеранла бла бирге Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысы Юрий Коков, КъМР-ни Парламентини бла Правительствосуну, право низамны сакълаучу органланы, профсоюз эм жамауат организацияланы келечилери къарагъандыла.

Парад эм эсгериу барыу бошалгъандан сора жыйылгъанланы алларында Юрий Коков сёлешгенди. Аны сёзюн басмалайбыз.

Уллу Ата журт урушну хурметли ветеранлары! Багъалы шуёхла!

Биогюн биз битеу халкъ сыйлы кёрген байрамны –Уллу Хорламны юбилейин- белгилейбиз. Ол бизни барыбызны да бирикдиреди,бир ниетли этеди, дунияны нацизмден къутхарыр ючюн къыралыбыз къаллай улу къыйын салгъанын эсибизге салады. Халкъланы бла къыралланы жашауларын тюрлендиргенин эмда халкъла аралы ишлеге къаллай магъана тутханын алып къарасакъ, Уллу Ата журт урушда болдурулгъан Хорлам дуниясы тарыхына 20-чы ёмюрню баш шартыча киргенди. Аны базманына битеудуния тарыхны эмда адам улуну келир заманыны сейирлери да салынгган эдиле.

Хорламны Кюнюн байрамлай, биз хар заманда да Ата журт урушну тарыхын акъылыбызгъа келтиребиз, он жылла бла тергелген заман озгъан эсе да демонгили Хорламгъа эттген кыйын жолну юсюнден сагъышланабыз, ол жыллада болгъан ишлени сезерге эмда алагъа керти багъа берирге,нацизм ёмюрде да кишини акъылына келмез, бир заманда да къайтмаз ючюн тюз оюм этерге итинебиз. Шёндю ол артыкъда магъаналыды. Нек дегенде арт кезиуде тарыхны терсине бурургъа, совет халкъны Уллу Ата журт урушда хорламын, аны Экинчи дуния уруш фашизмни ууатыу бла бошалгъанына барысындан да уллу къыйын салгъанын эниш этерге кюрешиу кючлене барады. Кертиди, аллай шартла алгъын да бола тургъандыла, алай, Россей Федерацияны Президенти Владимир Владимирович Путин чертгенича,бусагъатда ала агрессия халгъа кёчгендиле. Тарыхны терс кёргюзтюрге кюрешгенлени муратлары- бизни халкъны Хорламда магъанасын азайтыуду. Къараны акълау, азатлаучулагъа уучлаучула атау, нацистлеге болушханланы уа эркинлик ючюн кюрешчиленича кёргюзтюю артыкъда бек къайгъы этдиреди. Ол-бетсизликди эмда бедишликди.

Бизни борчубуз- тарыхны шартларын тюрлендиririге кюрешенлеге къажау не кьадар къаты сюелиудю. Адамла уруш-ну юсюнден кертисин билирге керекдие. Аны ючюн биз барыбыз да жууаплыбыз. Кертилиг а буду: урушу бек уллу ауурлугъу совет халкъгъа эмда аны Сауутланнган кючлерине жеттенди, фашист Германияны бла аны союзниклерин ууатыугъа, Европаны бла Азияны ууучлаучуладан азатлаугъа бек уллу къыйын ма ала салгъандыла. Фашист аскер башчыла кеслерини жашауларын эмда европалы союзниклерни аскерлерини да иги кесгин совет-герман фронтха атхан эдиле. Биринчи эки жылны ичинде Совет Аскерге къажау урушну вермахтны аскерлерини аламысы бардыргъанды. Совет-герман фронтдача къаты, узакъгъа созулгъан эмда тохтаусуз сермешле Экинчи дуния урушну кезиуюнде бир фронтда да бармагъандыла.

Гитлерчи аскерни бла аны союзниклерини баш кючлерине кеси аллына къажау сюелип, Совет Союз аланы ууатыугъа бек уллу кюч салгъанды. Ма мында тюрленнгенди Экинчи дуния урушну барыу халы. Совет Сауутланнган кючле 506 немисли-фашист дивизияны эмда Германияны союзниклерини да 100 чакълы дивизиясын ууатхандыла.Ол а башха фронтладан эсе 3,5 кереге кёпдю.

Биогюн да,жетмиш жыл озгъандан сора да, биз огурсуз эмда кир ниетли душманны хорларгъа бизге не зат болушхан болур эди деп сагъыш этебиз. Хорламны келтиген шартла уа кёп болгъандыла. Ала урушха къажау битеухалкъ бирча кьопханындадыла, совет халкъны битеулю жигитлигиндедиле, ниет чынгъыулугъундадиле, Къызыл Аскерни аскер усталгъындадыла, бизни аскер башчыларыбызны хунерликлериндиле. Бек башы уа – биз бир ниетли болгъанбыз. Халкъларыбызны бирлиги, биригиулюгю эмда шуёхлукълары, аланы тутхан ишлерини кертилигине ийнаныулары Хорламны келтиген бла шартла болгъандыла. Ала журтха уллу къорксуу тюшгени, аны чексиз сюймеклик кётюргенди саулай къыралны ол урушха. Эр кишиле бла тишырыула, акъсакъалла бла сакъалы-мыйыкъ урмагъан жашла, партиягъа кирмегенле эмда коммунистле, атеистле бла дин ахлула, битеу социальный къауумланы, битеу миллетлени бла халкъланы келечилери Ата журт ючюн бирча къаты сюелгендиле.

Башха халкъла бла бирге туугъан жерин къорууларгъа Къабарты-Малкъарны жамауаты да къопханды. Урушну биринчи юнлеринде окъуна республикада адам эмда ырысхы кючлени жыйыштыруу, халкъ мюлкню уруш болумлагъа келишдириу жаны бла уллу иш баштланнган эди. Республиканы жеринде аны адамларыны къатышыулары бла 175-чи эмда 337-чи стрелковый дивизияла, эки аскер училище,энчи буйрукъланы толтургъан бир ненча аскер бёлюм эмда айтхылыкъ 115-чи Къабарты-Малкъар атлы дивизия къуралгъан эдиле. Ол а сауутла эмда башха керекле бла да республиканы ырысхысына жалчытылынгнганды.Дивизияны аскерчилери 1942 жылда июльда-августда танклары,башха техникасы да бир ненча кереге кючлю болгъан душман бла къаты сермешле бардырып, жигитлик,батырлыкъ да этип, аны Сталинграда эмда Кавказны нефть болгъан жерлерине жолун кесгендиле.

Къабарты-Малкъарны халкълары чынтты патриот ниетлиликлерин, батырлыкъларын, чыныгъыулукъларын да республиканы жеринде уруш баргъан заманда эмда 1942 жылда августда баштланнган оккупацияны кезиуюнде да кёргюзтгендиле. Вермахт Нальчик эмда Моздок таба аяусуз алгъа барыргъа деп, аллай борч салгъан эди, не да этип, Грозныйни бла Бакуну нефть районларына ётерге эмда кьышны Кавказны курортларына ётдюрюрге умут этген эди. Куба, Заюково, Биринчи Къызбурун элледе, 910 бийикликде артыкъда къаты сермешле баргъандыла. Ма алайладан жол ачаргъа кюрешкенди Нальчикде душман, Бахсан аууз бла Баш Кавказ тауланы ауушларына ётерге итинггенди. Бизни аскерчиларибиз Курп бийикликледе, Прохладныйни къатында, Терк сууну боюнунда, Пришибская, Майский эмда Котляревская станицаланы тийрелеринде, Малгобекге жол ачхан Эльхотово къабакъ эшиклени къатында бизни аскерчилериби къаты къазауат этгендиле.

Огъары Курпну бла Биринчи Къызбурунну тийрелеринде душманнга артыкъда уллу халеклик салынгнганды. Нальчик-Орджоникидзе,Малгобек-Грозный,Туапсе тийреледе эмда Баш Кавказ тауланы ауушларында немисли аскерлени ууатыудан баштланнганды Кавказны ууучланнган жерлерин азатлау. Республиканы ара шахарыны урунгнгланы уруш жыллада болдургъан кишиликери эмда ётторюклери ючюн Нальчик Ата журт урушну 1-чи даражалы ордени бла саугъаланнганды.

Уллу Ата журт урушну фронтларында Къабарты-Малкъарны 60 мингден артыкъ жаны бла къызы сермешгенди. Ала барысы да Ата журтларыны аллында борчларын намыслы толтургъандыла. Кьабарты-Малкъардан аскерге чакъырылгъан 12 мингден артыкъ адам кёзырал саугъала бла саугъаланнгандыла, аладан 33-сюне уа Совет Союзну Жигити деген ат аталгъанды,тёртюсю Махтаулукъну орденини толу кавалерлери болгъандыла.

Уруш къыйынлыкъ халкъыбызны таукеллигин эмда тюз ниетлилигин сындыралмагъандыла. Аллай уллу чыныгъыулукъ жаланда патриотлада, Ата журтну керти жашларында бла къызларында болургъа боллукъ эди. Ала кеслерини ниет кючлерин битеу дуниягъа кёргюзтгендиле.

Биогюн къыралыбыз хорламны келтиген жигитлени хурметлейди, фронтха кеси ыразылыкълары бла кетип, туугъан жерлерини хар атламы ючюн жанларын-кьанларын аямай сермешгенлени батырлыкъларына бла кишиликлерине махтау салады.Уллу Ата журт урушну ветеранларына, адам улуну тарыхында бек кюйсюз къазауатны айтып айталмазча уллу ауурлугъун кеси имбашларында кётюргенлеге биз уллу ыспас этебиз, алларанда баш урабыз. Биогюн бил тылда урунгнганланы, заводлада бла фабрикалада, сабанлада бла фермалада арымай-талмай ишлегленени, фронтха бир затларын аямагъанланы, душман кьысталгъандан сора уа къыралны аягъы юсюне салгъанланы, аны керти окъуна тында бизни аскерчилериби къаты къазауат этгендиле.

Биз къанлы урушда Ата журтубузну эркинлиги ючюн жанларын бергенлени уллу хурмет бла эсгеребиз. Урушда 27 миллион совет адам жоюлгъанды.Ол а Экинчи дуния урушда битеу къоранчланы 40 процентинден асламды. Къабарты-Малкъар а Уллу Хорлам ючюн кесини къыркъ мингден артыкъ жашыны жашауун бергенди. Туугъан журт ючюн уллу жигитлик этгенле, аны ючюн жан бергенле бизни эсибизден,жюреклеribизден да бир заманда да кетерик тюйлдюле.

Къыралыбызны эркинлиги эмда жалынчакъсызлигъы ючюн ёлген жигитлеге ёмюрлюк махтау! Аланы жигитликлери бек багъалыды! Аланы атлары сыйлыды!

Ёлгенлерибизге бек уллу сый эм намыс да - тамата тёлюню ахшы адет-тёрелерин эмда адеп-кьылыкъларын сакълау эмда керелеу, халкъыбызны къолайлы жашау бла жалчытыр ючюн, арымай-талмай ишлеу болгъанларын биз англайбыз, аны терен сезебиз. Республиканы власть органлары Къабарты-Малкъарны экономикасын, ниет чынгъыулугъун кючлендирир, аны мамырлыкъны эмда социальный айныуну жолу бла алгъа таужел эптир ючюн къолларындан келгенни аямазлыкъларына ийнандырыргъа сюеме.

Биогюнлюкде Уллу Ата журт урушса тири къатышхан адамладан, урушну эмда урунууну ветеранларындан кёпле бизни бла бирге жашау этедиле. Алагъа тийишлисича сый бериу, эс буруу, къайгъыруу - хар бирибизни да борчубузду.

Хурметли ветеранла! Багъалы шуёхла!

Хорламны Кюню – ол халкъыбызны кишилигини белгиси болгъан байрамды. Халкъны кючю уа аны бирлигиндеди, патриот ниетлигиндеди,Ата журтха керчилигиндеди. Биз Уллу Ата журт урушну жигитлерини батырлыкъларындан, тёзюмлюлюклеринден эмда кишиликлеринден юлгю алыргъа хазырбыз, Ата журтубузну бирлигин эмда демонгилилин хар жаны бла да кючлерге таукелбиз.

Республиканы Парламентини бла Правительствосуну атларындан сизни,багъалы ветеранла, Къабарты-Малкъарны жамауатын Хорламны Кюню бла жюрегимден алгъышлайма, сизге саулукъ, мамырлыкъ,насып эмда ыразахатлыкъ тежейме.

КъМР-ни Башчысыны бла Правительствосуну пресс-службасы.

АЛГЪЫШЛАУ

Министрден - махтау сёзле

Шимал Кавказны ишлери жаны бла министри Л.В.Кузнецов Къабарты-Малкъар Республиканы ветеранларын, саулай жамауатын да Уллу Хорламны 70 - жыллыгъы бла алгъышлагъанды. «Ата журт урушну кезиюнде республиканы халкъы фронтда, партизанланы санында эм тылда Хорлам ючюн жанын, кьанын да аямагъанды. Къабартылыла, малкъарлыла, оруслула эм башха миллетле да батырлыкълары ючюн тюрлю-тюрлю майдаллагъа бла орденлеге тийишли болгъандыла.

Аланы санында лётчик Байсолтанланы Алимге, жаяу аскерчи Уммайланы Мухажиргге, танкчы Кабард Кардановга эмда кёп башхалагъа Совет Союзну Жигити деген ат аталгъанды. Аланы ётгюрлюкню ёмюрлюкдю. Уллу Ата журт урушну жигитлерине ыспас эм махтау!»,-деп жазылады аны алгъышлау сёзюнде.

Тюбешиу

Фронтчулагъа - уллу хурмет эм майдалла

«Аскер махтаулукъну шахары» стеланы ачхандан сора Сергей Меликов бла Юрий Коков Правительствону юйюнде Уллу Ата журт урушну эмда тылны ветеранлары бла тюбешгендиле.

Сергей Меликов, аланы алгъышлай, Уллу Хорламны 70-жыллыкъ юбилейи къыралда адамланы патриот сезимлери кётюрюлген кезиуде белгиленнгенин чертгенди. «Анда уа Россия къралыбызны Башчысы Владимир Путинни къыйыны улуду. Ол Россейге демонгили къырал деген даражалы атын къайтаргъанды, башхала бизге хурмет этерлеин жалчытханды.

Алай кюч-къарыу жыйышдыра тёбиреген-лей а, анга къажау тургъанла табылгъандыла. Ала Россей, алгъынча, битеудуния магъаналы ишлеге къатышып башлагъанына, кесини оюмун ачыкъ айтханына бюсюреметгенлерин букъдурмайдыла. Айныуубузгъа чек салыргъа кюрешгенлерин тохтатмайдыла»,-дегенди.

Ол тарыхны жангыдан жазаргъа, Уллу Ата журт урушну, он санда Кавказ ючюн къазауатны да, магъанасынчу учуз этерге кюрешгенлени терслегенди. Душман, Кавказда муратларына жетип, Грозныйни, Бакуну, Махачкъаланы нефтин кьолгъа этсе эди, къазауат кьалай бошаллыгъын айтхан да къыйынды, деп эсгертгенди.

-Биз барыбыз да ангылайбыз фашизмни айныуну, алгъа барыуну сайлагъан адамла хорлагъанларын. Алай анга бек уллу къыйын совет аскерле, Совет Союз салгъандыла, ол къазауатда бек уллу къоранч да бизни халкъгъа этерге тюшгенди.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Ачылыу

Ётгюрлюкню бла ыспаслыгъыбызны белгиси

Уллу Хорламны байрамыны аллында, 8-чи майда, Нальчикде Къоз терек бахчада «Аскер махтаулукъну шахары» деген стела ачылгъанды. Анга аталгъан къуурулу РФ-ни Президентини Шимал-Кавказ федерал округда толу эркинликли келе-Башчысы Юрий Коков, РФ-ни Парламентини депутатлары, къатышхандыла. Ол кюн ары Ата журт урушну эмда тылны къуллукъчула, жамауатны кеслерини хурметлейди, фронтха кеси ыразылыкълары бла кетип, туугъан жерлерини хар атламы ючюн жанларын-кьанларын аямай сермешгенлени батырлыкъларына бла кишиликлерине махтау салады.Уллу Ата журт урушну ветеранларына, адам улуну тарыхында бек кюйсюз къазауатны айтып айталмазча уллу ауурлугъун кеси имбашларында кётюргенлеге биз уллу ыспас этебиз, алларанда баш урабыз. Биогюн бил тылда урунгнганланы, заводлада бла фабрикалада, сабанлада бла фермалада арымай-талмай ишлегленени, фронтха бир затларын аямагъанланы, душман кьысталгъандан сора уа къыралны аягъы юсюне салгъанланы, аны керти окъуна тында бизни аскерчилериби къаты къазауат этгендиле.

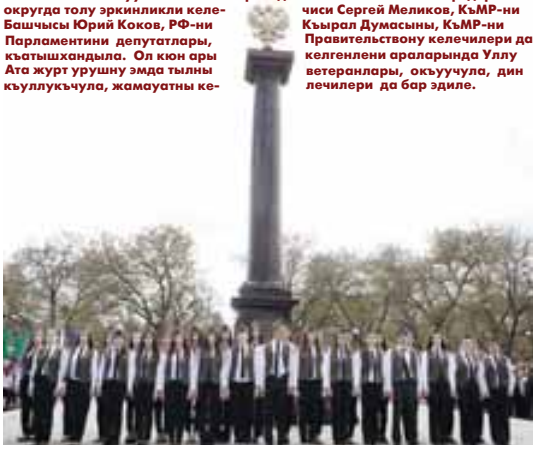

Эсигизге салайыкъ, Аскер махтаулукъну шахары деген сыйлы ат Нальчикге РФ-ни Президентини Указы бла 2010 жылда 25-чи мартда берилген эди. Уллу Хорламны 70-жыллыгъына уа эсгертме салыргъа оноу этилгенди.

Алай бла ол кюн стеланы юсюнден акъ жабыуну **Сергей Меликов** бла **Юрий Коков** алгъандыла. Эсгертмени бийиклиги 12 метрди. Аны юсюнде *Указ* басмаланыпды эмда тёппесинде Россей Федерацияны герби ишленилди. Тюз да жабыу тюшгенлей а, кёкге - мамырлыкъны белгиси – 70 акъ кёгюрчюн учурулгъанды.

Сергей Меликов, шахарыланы бу къуурулу иш бла алгъышлай, эсгертме ол къанлы урушну аулакъларында жюолгъанланы, тылда урунгнганланы, Шимал Кавказны гитлерчи ууучлаучуладан къоруулагъанланы жигитликлерине, батырлыкъларына берилген бийик багъа болгъанын чертгенди. «Кавказ ючюн къазауат къаты багъанды. Аны къоруулагъан аскерчиле Волгагъа ёшюн атхан душманны тохтатхандыла, совет аскерлени алгъа барыуларын жалчытхандыла», - дегенди.

Юрий Коков уруш адам улуну тарыхында бек кюйсюз, къанлы болгъанын, Ата журтубузну къоруулагъанланы тизгинлерине Къабарты-Малкъарны, ани ара шахары Нальчикни жашлары бла къызлары да кёп санда къошулгъанларын чертгенди. «Кавказны къолгъа этерге ашыкъгъан гитлерчилени умутлары толмагъанды, «Эдельвейс» операцияны жашауда бардыралмай къалгъандыла», - дегенди.

Юрий Александрович 1942 жылда кюз артында Нальчикни тийресинде Нальчик-Орджоникидзе къорууланыу операция баштланнганыны тарыхын да эсгертгенди. Аны кезиюнде немисли-фашист аскерлеге бек уллу къоранч салынгнганды. Ала кёп санда адамларын, техникасын да тас этгендиле. «Алай бла Грозныйге бла Бакугъа чыгъаргъа умут этген душманны муратлары толмагъанды. Бу кезиуде уа Нальчикде фронтха болушлукъгъа битеу кюч-къарыу жыйышдырылгъанды.

Адамла, къыйынлыкълагъа да къарамай, кечекюн да промышленный предприятиялада урунуп, саутла, аскер киймиле чыгъарып, 37-чи аскерни не керекле бла да жалчытып тургъандыла. Совет Союзну регионларындан, он санда блокадагъа тюшген Ленинграддан, къачхынчылагъа да не жаны бла да себеплик этилгенди. Башха шахарладан кёчюрюлген госпиталь да саусуз аскерчилеге багъып тургъандыла.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Акция

Аскерчилени кесгин атлаулары эмда жюреклени такъырландыргъан эсгериу жюрюш

Кюн чууакъ болгъанына, сау кюнню жауун жаугъанына да къарамай, Нальчикде къуурулу ишлеге жамауатны асламы къатышханды. Аланы арасында урушну эмда тылны ветеранлары да болгъанлары уа аны бютюнда жарыкъ этгенди.

Байрам ишле эрттенликде 9 сагъатда Нальчикни солуу паркында «Ёмюрлюк от» мемориалгъа гюлле салыудан баштланнгенди. Анга КъМР-ни Башчысы **Юрий Коков** эмда РФ-ни Президентини Шимал-Кавказ федерал округда толу эркинликли келечисини орунбасары **Валерий Попков** да къатышхандыла.Тёреде болуучусуча, эсгертмени къатына жыйылгъанла Уллу Ата журт урушну аулакъларында жюолгъанланы эмда андан сора ёлгенлени бир минут шумсуз туруп эсгергендиле.

Ызы бла Келишиулюкню майданында аскер парад баштланнганды. Анга Юг аскер округну 346-чы энчи бригадасыны, 58-чи аскерни 31-чи инженер-сапер полкуну, РФ-ни МВД-сыны ич аскерлерини 121-чи оператив полкуну аскерлери къатышхандыла. Ала тизгин-тизгин туруп, ветеранланы, парадха къарагъра жыйылгъанланы, республиканы оноучуларыны алларындан ётгендиле. Ала бла бир тизгинде ата журтубузну келир заманда къоруулаучулары – Бабугент элде эмда Атажукинода кадет школланы окъуучулары - баргъанлары уа энчи къуат бергенди. Аскер парадны полковник **Сергей Поляков** алгъанды, анга башчылыкъны полковник **Владимир Сидоренко** этгенди.

Ол бошалгъандан сора майданда салынган уллу экранда Москвада парадны башланыуна, РФ-ни Президенти – кьыралны Баш командующуси Владимир Путинни - докладына тюзюнлей эфирде къарагъра онг чыкъгъанды. Нальчикчиле, битеу къырал бла бирге, ол урушда жюолгъанланы хурметине бир минут шумсуз да тургъандыла.

Владимир Путинни сёзюне тынгылагъандан сора демонстрация баштланнганды. Аны барабаннада сокъгъан къызчыкъла ачханлары да иги тёреге айланнгганды. Ызы бла майданнга Россейни эмда Къабарты-Малкъарны онметрлик байракъларын чыгъаргъандыла. Аланы элтирге уа спортда, билим алыуда биютюнда уллу жетишимле болдургъан жашлагъа бла къызлагъа ышанылгъан эди. Афганистан Республикада эм Абхазияда интернационал борчларын толтургъан ветеранла, жаш тёлю жамауат организацияланы келечилери, волонтерла, бир бирлерин алышындыра, ветеранланы аллары бла озгъандыла.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Аскерчилени кесгин атлаулары эмда жюреклени такъырландыргъан эсгериу жюрюш

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Майданнга «Ёлюмсюз полк» жетгенде уа, байрамгъа къарагъа келгенлени кёллери толуп, бирлери уа жилямукъларын да сыйпай, алагъа къарсла бла тюбегендиле. Керти да, бу марш халкъны эсинде кёпге къаллыкъды. Жаш адамла, сабийчикле, абаданла да къолларына урушдан къайтмай къалгъан жууукъларыны суратларын алып баргъандыла. Бу тизгинни узунлугъун, адамланы кёплюгюн кёргенде, 70 жыл мындан алгъа болгъан къазауатны ачылыгъын, кюйсюзлюгюн да жюрегинг бла ангылайса. Битеу да бирге уа акциягъа беш мингден аслам адам къатышхан эди.

Ызы бла жыйылгъанланы Къабарты-Малкъарны Башчысы **Юрий Коков** алгъышлагъанды. Ол докладында Уллу Ата журт урушда Хорламны 70-жыллыгъын белгилеу битеу жамауатны бирикдиргенин, кыяралыбыз дунияны нацизмден къутхаргъаныны белгиси болгъанын чертгенди. Юрий Александрович урушну аулакъларында Къабарты-Малкъарны 60 минг жашы бла къызы сермешгенлерин, аладан 12 мингден аслamы тюрлю-тюрлю кёрыал саугъалагъа тийишли кёрюлгенлерин, ол «Шел солдат» деген жырны айтханда уа, байрамгъа келгенле алагъа кёллери толуп тынгылагъандыла.

«Кабардинка» ансамблени артистери 115-чи атлы аскер дивизияны къуралгъанына аталгъан композицияны кёргюзтгендиле. Кертиди, Расул Гамзатовну «Журавли» деген назмусуна жазылгъан жыр Хорламны, ол къазауатны ачылыгъыны белгиси болуп къалгъанды. Ол кюн аны «Балкария» ансамбльде тепсеген къызла бла бирге Артур Молов айтханды. Сахнагъа да дагъыда «Амикс», «Терк къазакъла», «Каллисто» ансамбльле да чыкъгъандыла.

Къабарты-Малкъарны вузларыны студентлери «Вальс Победы» деген халкъла аралы акциягъа къатышхандыла. Ала, майданнга чыгъып, бу ариу тепсеуню кёргюзтгенлеринде уа, абаданда, жерлеринде олтуралмай, алагъа къошулгъандыла. Тёреде болуучусуча, байрам концерт «День Победы» деген жыр бла бошалгъанды. Аны РФ-ни сыйлы артисти Альберт Хупсергенов айтханды.

Алай Нальчикде къуучлы ишле ани бла бошалмагъандыла. Ол кюн солуу паркда аттракционлада «Хорламны макъамлары» деген концерт программа болгъанды. «Восток» кинотеатры аллына келгенле уа Уллу Ата журт урушну бла урунууну ветеранларыны хору кёргюзтген «Не стареют душой ветераны» деген программадан заукълукъ тапхандыла.

Нальчикни ипподромунда уа Уллу Хорламны 70-жыллыгъына аталгъан чаришле болгъандыла. Ол кюн анда сегиз саугъа юлешинингенди. Баш чаришде – Уллу Хорламны Кубогу ючюн – ючжыллыкъ атла 1,6 минг метрге чабышыл эришгендиле. Алай «Волчаро» ат, башхалагъа ал бермей, ал минутладан окъуна да биринчи жерге чыгъып, бу саугъаны къатханды. Аны жокейи Астемир Шиковду. Кубокну ол Къабарты-Малкъарны Башчысы Юрий Коковну къолундан алгъанды.

Ол кюн Нальчикни ипподромунда СССР-ни Жигитлери Байсолтанланы Алимни бла Михаил Яхогоевни эмда адмирал Арсений Головкону, 115-чи атлы аскер дивизияны хурметлерине эришиуле болгъандыла. Дагъыда КъМР-ни Башчысыны саугъасына, Нальчик Аскер махталулукъну шахары болгъанына аталгъан чариш да бардырылгъанды. Битеу да бирге уа ол кюн 1,5 миллион сом багъасы саугъа юлешинингенди.

Байрам ишле ингирде фейерверк бла бошалгъандыла.

ТИКАЛАНЫ Фатима.
Суратланы **ХОЛАЛАНЫ Марзият** алгъанды.

Фронтчулагъа – уллу хурмет эм майдалла

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Биз а, шёндюгю тёлю, сизге, хурметли ветеранларыбыз, мамырлыкъны сакълагъаныгъыз ючюн бла урабыз, фронтлада, тылда этген жигитлигиз ёмюрледе да унутуллукъ тюйюлдю. Сизге - бизни устасларыбызгъа - ишигизге, Уллу Хорламгъа, къыралгъа, халкъгъа кертичи болургъа сёз беребиз, - дегенди полпред кесини сёзюнде.

Ызы бла саугъалау болгъанды. Ол кюн РФ-ни Президентини Указы бла «1941-1945 жыллада Уллу Ата журт урушда Хорламгъа – 70 жыл» деген майдалла берилгеннлени арасында **Залимхан Чеченов** бар эди. Ол урушну биринчи кюнлеринден башлап артиллерия аскерде къуллукъ этгенди, 4-чю Украин фронт бла бирге Украинаны душман аскерледен азатлаугъа, Кёнигсберг ючюн къазауатха, Берлинни алыугъа къатышханды.

Султан Гачкуев а 1-чи Украин фронтну 294-чю гвардиячы полкуну къауумунда Чехословакияны, Польшаны къуруулгъанды. **Нина Иваницкая** 1943 жылда сентябрьден 1945 жылда майгъа дери 124-чю номерли аскер-санитар поездни Львовда аскер пуктуну санинструктору болуп тургъанды. Ол Румынияны, Польшаны душманладан азатлаугъа, Германияны алыугъа къатышханды.

РСФСР-ни бла КъМАССР-ни культурасыны сыйлы къуллукъчуу **Килостан Эфендиев** уруш жыллада лётчик болуп къуллукъ этгенди. **Иван Тарасенко** запад Украинада бандера бандит къауумланы жокъ этиуге къатышханды. РФСР-ни сыйлы артисти **Бица Бленаова** уа уруш жыллада аскерчилени алларындан концерт программала кёргюзтюп айланнганды.

Россейни физкультурасыны сыйлы къуллукъчуу **Магомед Рамазанов** а тылда урунганды, урушдан сора къыралыбызны экономикасын, эл мюлкюн аягъы юсюне салыугъа къошумчулукъ этгенди. **Надежда Строгонова** Герменчикде пенкозаводда кечекюн демегенлей урунгранды. **Александра Аслануковa**, фабрикада ишлеп, аскерчилени Президиумуну Указы бла Нальчик Ата журт урушну 1-чи даражалы ордени бла саугъаланнганды.

Бюгюн а, «Аскер махталулукъну шахары» стеланы ача, биз республиканы ара шахарын, битеу Къабарты-Малкъарны да къоруулаугъа кеслерини юлюшлерин къошханлагъа хурмет этебиз. Ала Туугъан журтубузну жалынчакъсызлыгъы ючюн этген жигитлик ёмюрде да унутуллукъ тюйюлдю», - дегенди кесини сёзюнде республиканы Башчысы.

Уллу Ата журт урушну, урурону ол кюн билдириюнде Нальчикни юг-восток жанында душман тохтатылып, ууатылгъанды, Кавказны къоруулагъа жол ачылгъанды, деп айтыла эди. Баш Главнокомандующийни энчи буйругъу бла уа Къабарты-Малкъарны къоруулагъанлагъа ыспас этилгенди», - дегенди Юрий Александрович.

Ол нальчикчиле Ата журтубузну немисли аскерледен эркин этиуге кюшюмчулукъларыны, ала битеу фронтларында да сермешгенлерини юслеринде айтханды. «Нальчикден урушха 20 минг адамдан аслам чакъырылгъанды. Ала мында къуралгъан 175-чи эм 317-чи дивизиялада къуллукъ этгендиле, 115-чи атлы аскер дивизияны санында къазауат бардырыгъандыла. Уллу Ата журт урушну аулакъларындан тогъуз мингнге жууукъ нальчикчи къайтмагъанды.

Ала кёргюзтген жигитликлерине, батырлыкъларына къырал тийишли багъа бергенди. СССР-ни Баш Советинуну, Сауутланнган кючлени, ветеранларыны Нальчик шахар советини башчысы **Абдуллаланы Камал** да, хар замандача, кёлю кётюрюлюп сёлешгенди. РФ-ни оноучуларына бла республиканы Башчысына ветеранлагъа этилген болушлукъ ючюн жюрегинден ыразылыкъны айтханды. «Ол урушда совет халкъланы аралларында шёхлукъну хайыррындан хорлагъанбыз. Бюгюн а аланы жигитликлерин учуз этерге кюрешгенлени терс хапарларына къажау турургъа борчлубуз», - дегенди.

Къабарты-Малкъар къырал университети 2-чи курсуну студенти **Оксана Дектяренко** уа къазауатха къатышхан апасыны юсюнден айтханды.

Митингге жыйылгъанла Уллу Ата журт урушда ёлгеннлени бир минут шумсуз туруп эсгергендиле. Аланы хурметине стелагъа гюлле салыу болгъанды.

АБДУЛЛАХЛАНЫ Фатима.

Элбрус район

Машинала бла чабышыу, гюлле салыу, той-оюн

Элбрус районда байрам урунуу коллективлени, политика партияланы эмда жамауат организацияланы келечилерини, РОСТО-ДОСААФны ишчиларини, курсантларыны, жаш аскерчилерини эмда картингистлени парады бла башланнган эди. Митингни аллында Тырныауузну иммамы Курданланы Салых бла Сыйлы Георгий Победоносецни храмыны башчысы отец Игорь Уллу Ата журт урушда жюолгъанлагъа атап

дуулаа окъугъандыла.

Къуучлы жыйылыуну район администрациины башчысы Уяналаны Казим ачханды. КъМР-ни Башчысы Юрий Коковну атындан ветеранланы, районда жашагъанланы барысын да Уллу Хорлам бла алгъышлагъанды ол. Фронтовиклеге бла тылда урунгранлагъа хурмет эте, ала бюгюнлюкде да жаш тёлюню патриотлукъ жаны бла юйретиуде изленнгенлерин энчи белгилегенди. КъМР-ни Парламентини депутаты Лиза Хасаитова, районну жер-жери самоуправлениясыны советини башчысы Отарланы Исмайыл, ФСБ-ны республикагъа бёлюмюню Тырныауузда начальниги Бачиланы Эльдар, Тиширыуланы район союзуну председатели Ахматланы Марьям да кёп ариу сёзле айтхандыла.

Ызы бла районну военкому Черим Хацуков тёрели автопробегни башлагъанды. РОСТО-ДОСААФ-ны автоколоннасы эки къауумгъа бёлюнюп алай чыкъгъанды жолгъа. Бирлери: «Тырныауз – Огъары Бахсан – Эльбрус – Терс-Къол - Тырныауз», экинчилери уа: «Тырныауз – Быллым – Бедык – Лашкута – Кёнделен - Тырныауз» маршрут бла тебиергендиле. Жолда ала ол урушда жюолгъан аскерчилени эсгертмелерине гюлле салып баргъандыла. Эсгериу майданда уа УФМС-ны КъМР-де бу районда бёлюмюню башчысы Къазакъланы Алим он школчугъа Россей Федерацияны гражданлары болгъанларына шагъатлыкъ этген паспортла бергенди.

Ёлген аскерчилени эсгертмесине гюлле салыу церемония бошалгъандан сора уллу концерт башланнганды. Ветеранлагъа уруш кезиуню жырларын салып, аскер ашхананы аш-азыкълары бла, «жюз граммла» бла да сыйлагъандыла.

«Тотур» стадионда уа КъМР-ни футболдан чемпионатыны оюнларындан бири ёткенди. «Элбрус-Тырныауз» бла «Атажукино» команданы тюбешиуюнде районну келечилери 3:2 эсеп бла хорлагъандыла. Жержери музейде уа жерлешлерибизни жигитликлерине жоралангган кёрмюч къуралгъан эди.

Къуучлы программа ол кюн той-оюн бла эм салют бла бошалгъан эди. Уллу Хорламгъа жоралаггган къуучлы тюбешиуде бла концертле районну битеу эллеринде да ёттгендиле.

Алиса ТАРИМ,
Элбрус районну жер-жерли администрациясыны пресс-службасыны башчысы.

Чегем район

Жигитни атын школгъа атагъандыла

Чегем шахарда Уллу Ата журт урушда ёлгеннлени эсгертмелерине гюлле салгъандыла эмда митинг бардырыгъандыла. Анга ветеранла, тылда урунгранла, жер-жери власть органланы, жамауат организацияланы келечилери, урунуу коллективле эм школчула къатышхандыла.

Митингге келгеннлени байрам бла алгъышлай, районну администрациясыны башчысы Каншоубий Ахохов былай айтханды: «Хорлам эмда мамырлыкъ ючюн уллу багъа берилгенди. Урушну юйисюзлюгюн сынамагъан юйюр жокъду. Чегем райондан фронтха алты минг адам кетген эди. Аладан жартысы ызларына къайтмагъандыла.

Ётгюрлюклери ючюн жерлешлерибизден 850 аскерчи къырал саугъалагъа тийишли болгъандыла. Совет Союзну Жигитлери Байсолтанланы Алим бла Назир Канукоев а атлары унутулмазча этгендиле. Къазауатда жюолгъанлагъа эмда бюгюннге дери жашамай ёлюп кетгенлеге махтау, ыспас этебиз.

Патриот сезимде ёсген жаш адамла, аппаларыча, керек болса, тамблагъы кюнде Ата журтлары ючюн сюелликлери баямды. Бюгюн фронтда, урунууда да жанларын, кючлерин аямагъан ветеранлагъа жюрекден ыразылыгъыбызны билдиреме эмда Уллу Хорламны байрамы бла алгъышлайма!

Жыйылгъанланы Уллу Ата журт урушу ветераны Кючюкланы Махмут да алгъышлагъанды. Ол урушну кезиуюнде Сталинградны, Запорожьени, Молдавияны эм Австрияны фашистледен къалай азатлагъанларыны юсюнден хапар айтханды.

Дагъыда ол кюн алгъышлау сёзлерин районну жер-жерли самоуправление Советини таматасы Хасанш Одижев, урушну, урунууну, ветеранларыны таматасы Борис Арипшев, районну аскер комиссары Ахмед Мисроков эм Звёздный элден 9-чу классны окъуучусу Люба Голубева айтхандыла. Ызы бла жыйылгъанла шахарны баш орамларыны биринде бардырылгъан эсгериуню маршына къатышхандыла. Алда урушну ветеранлары баргъандыла, аладан эм абадан а 102 жылы болгъан Кючменланы Мажит эди. Ызларындан байракъланы эльтип урунууну, жамауат организацияланы келечилери, районну активистлери тебиергендиле.

«Ёлюмсюз полкну» санында да бек кёп адам баргъанды. Школчула эм башхала да Уллу Ата журтха къатышхан ата-бабаларыны суратларын элтгендиле. Парад Чегем шахарны Культура юйюню аллында кёкге шарла жибериу бла бошалгъанды.

Ызы бла уруш заманны жырларындан къуралгъан концерт программа башланнганды. Ол кюн Чегемни Спорт комплексинде миллет тутуушудан эришиуле да ёттгендиле. Хорлагъанлагъа грамотла бла майдалла, багъалы саугъала да бергендиле.

Чегем районда жашагъан он ветеранны Къабарты-Малкъарны Башчысы Юрий Коков да алгъышлагъанды. КъМР-ни Парламентини депутатлары, районну администрациясыны келечилери эм предпринимательле ветеранланы юйлерин да жокълагъанды. Къонакъла алгъыны сёзледен сора урушну жигитлерини хар бирине телевизор, печь, холодильник, быстыр жууучан машина, сагъатла эмда башха саугъала элтгендиле. Ветеранла, республиканы Башчысына бла районну администрациясыны таматасына ыразылыкъларын билдире, Къабарты-Малкъаргъа бла саулай да къыралгъа мамырлыкъ, монглукъ тежегендиле.

Хорламгъа жоралангган байрамны аллында Яникой, Шалушка эм Лячинкъая элледе урушда жюолгъанлагъа жораланнган эсгертмелеге тынгылы ремонт этилген эди. Алай бла Шалушкада юч къазауатха, орус - япон, Биринчи дуния эм совет - фин урушлагъа жораланнган эсгертме ачылгъанды. Лячинкъаяны орта школуна уа Совет Союзну Жигити Назир Канукоевни атын атагъандыла.

Чегем муниципал районну администрациясыны пресс-службасы.

Ётгюрлюкню бла ыспаслыгъыбызны белгиси

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Волгада, Сталинградда сермешледен сора немисли фашистлени алгъа барылары тохтатылгъанды, душман Нальчик-Орджоникидзе, Малгобек-Грозный, Туапсе жанларында, Кавказ таулада муратына жеталмай, Кавказ ючюн къазауат хорлам бла бошалгъанды.

1942 жылны ахырында Закавказье фронтну аскерлери, гитлерчилеге уллу къоранч сала, мындан къууун чыкъгъандыла. 1943 жылда 4-чю январьда уа Нальчик эркин этилгенди. Совинформбюню Президиумуну Указы бла Нальчик Ата журт урушну 1-чи даражалы ордени бла саугъаланнганды.

Бюгюн а, «Аскер махталулукъну шахары» стеланы ача, биз республиканы ара шахарын, битеу Къабарты-Малкъарны да къоруулаугъа кеслерини юлюшлерин къошханлагъа хурмет этебиз. Ала Туугъан журтубузну жалынчакъсызлыгъы ючюн этген жигитлик ёмюрде да унутуллукъ тюйюлдю», - дегенди кесини сёзюнде республиканы Башчысы.

Уллу Ата журт урушну, урурону ол кюн билдириюнде Нальчикни юг-восток жанында душман тохтатылып, ууатылгъанды, Кавказны къоруулагъа жол ачылгъанды, деп айтыла эди. Баш Главнокомандующийни энчи буйругъу бла уа Къабарты-Малкъарны къоруулагъанлагъа ыспас этилгенди», - дегенди Юрий Александрович.

Ол нальчикчиле Ата журтубузну немисли аскерледен эркин этиуге кюшюмчулукъларыны, ала битеу фронтларында да сермешгенлерини юслеринде айтханды. «Нальчикден урушха 20 минг адамдан аслам чакъырылгъанды. Ала мында къуралгъан 175-чи эм 317-чи дивизиялада къуллукъ этгендиле, 115-чи атлы аскер дивизияны санында къазауат бардыргъандыла. Уллу Ата журт урушну аулакъларындан тогъуз мингнге жууукъ нальчикчи къайтмагъанды.

Ала кёргюзтген жигитликлерине, батырлыкъларына къырал тийишли багъа бергенди. СССР-ни Баш Советинуну, Сауутланнган кючлени, ветеранларыны Нальчик шахар советини башчысы **Абдуллаланы Камал** да, хар замандача, кёлю кётюрюлюп сёлешгенди. РФ-ни оноучуларына бла республиканы Башчысына ветеранлагъа этилген болушлукъ ючюн жюрегинден ыразылыкъны айтханды. «Ол урушда совет халкъланы аралларында шёхлукъну хайыррындан хорлагъанбыз. Бюгюн а аланы жигитликлерин учуз этерге кюрешгенлени терс хапарларына къажау турургъа борчлубуз», - дегенди.

Къабарты-Малкъар къырал университети 2-чи курсуну студенти **Оксана Дектяренко** уа къазауатха къатышхан апасыны юсюнден айтханды.

Митингге жыйылгъанла Уллу Ата журт урушда ёлгеннлени бир минут шумсуз туруп эсгергендиле. Аланы хурметине стелагъа гюлле салыу болгъанды.

АБДУЛЛАХЛАНЫ Фатима.

Бахсан район

Болмагъанча кенг эм жарыкъ халда

9-чу Майда Кременчук-Константиновское элде Уллу Хорламны 70-жыллыгъына аталып, къууанчлы ишле бардырылгъандыла. Бахсан районда уа бу сыйлы байрамны былай кенг биринчи кере белгилейдиле дерге да боллукъду.

Къууанчлы ишле эрттенликде 9 сагъатда автопробег бла башланнгандыла. Районну билим берген учреждениялары 560 окъуучусуну къатышыуу бла бардырылгъан парадха да районда жашагъанла энчи магъанасы бла къарсла бла тюбегендиле. Аны Уллу Ата журт урушну ветераны Иван Кобылкин ачханды.

Парадындан сора уа элни ара орамына «Ёлюмсюз полк» чыкъгъанды. Элни мемориал комплексини аллында «Эсгериуню къабыргъасына» 60 фронтовикни суратлы салынгъанды.

Митингни ача, районну администрациясыны башчысы Хасан Сижажев 9-чу Май къыралыбызны тарыхында энчи болгъанын чертгенди. «Биз Ата журтубузну къоруулагъанлагъа, аланы къарыуларына, кючлерине, тюзлюк бизни жаныбызда болгъанына ийнаныулукъларына хурмет этген кюндю», - дегенди ол.

КъМР-ни Парламентини депутаты Замир Канаметов а урушну эмда тылны ветеранларын «1941-1945 жыллада Уллу Ата журт урушда Хорламгъа – 70 жыл» деген майдалла бла саугъалагъанды. Жыйылыуда ветеранланы организациясыны таматасы Анатолий Абазов, Исламейни 3-чю номерли школуну директору Ирина Каскулова да сёлешгенди.

Эсгертмеге гюлле салгъандан сора уа байрамны къонакъларын концерт эм аскерчи кухня сакълагъандыла.

Арина КИЛЯРОВА.
Бахсан районну администрациясыны пресс-службасы.

Концерт

Бу кюнледе, «Надежда» жамауат организация бла бирге СКГИИ-ни устазлары бла студентлери къурап, «Уллу Хорлам» деген ат бла окъуу юйню залында концерт бардырылгъанды. Сахна номерлени бир къауумун шахар школланы сакъатлыкълары болгъан сабийле окъугъан классларында юйренген жашчыкъла бла къызчыкъла къурагъанлары уа проектге энчи жылыу бергенди, жыйылгъанланы уа, кёллерине, жюреклерине жете, къуандыргъанды. Ингирни сыйлы къонакълары уа Уллу Ата журт урушну ветеранлары болгъандыла.

Сахнагъа профессионал артистле бла бирге чыкъгъандыла

Бир талай жылдан бери Искусстволаны институтунда саулукъларыданг къыйналгъан балачыкъла юйренген вокал, тепсеу, театр, сурат ишлеу кружокла жетишимли ишлейдиле. Бери жюрюгенлени саны да асламды. Башламчылыкъ, сабийлени бу къауумуна жамауат арасында кеслерини инсанлыкъларын белгилегенден сора да, бир бирлерин англыпан, жарашып ишлерге, жашаргъа юйретеди. «Надежда» организацияны башчысы Ирина Емузова бизге билдиргенине кёре, кружокла бардыргъан жумушну къыйматлылыгъы бек уллуду, ол саулукъларындан къыйналгъанлагъа жашаугъа сейирлерин юзмезге болушады.

Концертни чегинде бери жюрюген жаш адамла фахмулулукъларын профессионал артистле бла бир сахнада сынар онг тапхандыла. Ол а алагъа жамауат жашаугъа тири къатышыу жаны бла энтта да бир магъаналы атлам эди. Жаш жырчыланы, музыкантланы, тепсеучиленги бу биринчи концертлери тюйюлдю. Сёз ючюн, ала кёп болмай Сириядан къачхынчылагъа деп аламат музыка ингир хазырлагъандыла, «Равные возможности, достойная жизнь для всех» деген Халкъла аралы чыгъармачылыкъ фестивальда да кёргюзтгендиле хунерликлерин.

Уллу Хорламны 70 – жыллыгъына аталгъан проектде уа, сабийле айтып, «Катюша», «Первым делом самолёты», «Смуглянка», «День Победы» деген белгили жырланы эшиттенбиз, аланы кёллендиргенле, абызыбрамазгъа болушханла уа студентле бла атала – анала болгъандыла.

Окъуу юйню фойесинде «Сурат ишлеу бла лепка» кружокда юйренгенлени ишлеринден къуралгъан кёрмючге энчи эс бурурча эди. Нек дегенде кьуалгъы иги ны алфавитинде жазылгъан хапарланы, назмуланы окъусам, была саулукъны тенгшилеринден эсе чыгъармаланы магъаналарына бегирек тюшюнюрге, аланы жашырын магъаналарын бютюн терен англыргъа излегенлерин кёргенме.

Къарачула да Уллу Хорламны 70-жыллыгъына аталгъан жарыкъ концертде бла кёрмючде анга энтта да бир кере шагъат болгъандыла.

КЪАЛАБЕКЛАНЫ Нажабат.
Сурат авторнуду.

Конференция

Къыйын жыллада да илмубуз, маданиятыбыз унутулмагъанды

Бу кюнледе СКГИИ-де, Уллу Хорламны 70-жыллыкъ юбилейине аталып, «Наука, искусство, образование в годы ВОВ» деген вузла аралы илму-практика конференция бардырылгъанды. Анда кётюрюлген темала уруш жыллада патриот сезим искусствода къалай баямланнганы, ол заманлада китап издательство бла илму не халда болгъанлары, къыралда журналланы бла газетлени къаллай онгла табып басмаланнганлары, киноискусство жанры айныгъаны degенча болумла бла байламлы эдиле.

Проект Искусстволаны институтуну администрациясыны эм философия илмуланы доктору, профессор Эфендиланы Салихни башламчылыкълары бла къуралгъанды. Тюбешиуге келген къонакъланы араларында КъМР-ни Басма эмда асламлы коммуникацияла жаны бла къырал комитетини башчысыны орунбасары Къонакъланы Хасан, Граждан обществону институтлары бла байламлыкъ жюрютген эмда миллетлени ишлери жаны бла управлениясы таматасыны орунбасары Гергъокъланы Жамболат, КъМКъУ-ну ветеран организациясыны председатели Хасан Шурдумов, Аграр университети илму жаны бла проректору Анзор Езаов эм бирсиле да болгъандыла.

Конференцияны ишин ача, Эфендиланы Салих Уллу Ата журт уруш балланнган кюнледе Сталинни халкъча айланнган обращениясы соведет адамланы кёлюн кётюргенини юсюнден айтханды.

- 21-чи ёмюр рынок бла шоу – бизнесни заманыды. Бусагъатда жаш тёлюню арасында патриот сезим ёчюлюп къалыр degенча къоркъуу чыгъып турады. Аны себепли биз унутула баргъан тарыхыбызны, маданиятыбызны, жангыдан къолгъа алып, кётюрюрге, багъаларгъа борчлубуз, - degенди Салих Ибрагимович.

Искусствону чексиз къарыуун белгилей, ол В. Лебедев – Кумач жазгъан «Священная война» degен жыр ауур кюнледе, миллетни кёлюн кётюрюп, тюнгюлюрге къоймагъанын да эсге салгъанды. Ызы бла Эфенди улу бусагъатда мамыр кёкню тюбюнде жашагъанланы урушда жоюлгъан жигитлерибизни атларын ёмюрледе сакъланырча этиу ишде кючлерин – къарыуларын аямагъанлай кюреширге чакъыргъанды. «Ол тарыхны аллында бизни миллет эм инсан борчубузду», - деп чертгенди профессор.

Уллу Ата журт уруш кетирген палахланы, ёлюмлени санап чыкъгъан къыйынды. Ол бушуулу болум кёплени жюреклерин инжилтип, умутларын ёчюлтюп, жашауларын тюрлендиргенди. Малкъарбла да, бирси халкъланы келечиларича, ёз жерлерин къоруулагъа къыйын жолгъа атланнгандыла. Аланы араларында атлары айтылгъан поэтлерибиз Къулийланы Къайсын, Отарланы Керим, Гуртуланы Берт, Путтуланы Максим эм башхала да болгъандыла. «Нюр» сабий журналны баш редактору Мусукаланы Сакинатны доклады да, къаламны сюнгюе тенг этип, уруш бардыргъан инсанларыбызны юсюнден эди.

Белгилисича, Ленинградны блокадасыны кезиую урушну бек къыйын заманларындан бирине саналады. Алай болгъанлыкъгъа, къуршоугъа алынып тургъан шахарда художестволу, политика, уруш эм медицина жаны бла литература басмаланнганлай тургъаны сейир тюйюлмюдю. Бу болум адамларыбыз не къыйын кезиуде да, тамблагъы кюнге ийнанылыярын тас этмей, хорламгъа ышаннганларын баямлайды.

СКГИИ-ни устазы Лана Дзамихова да, ол жыллада китап басмагъа иги да заран тюшгенин белгилей, бу тарихлени юлгюге келтиргенди: «1943 жылда, мамыр жылла бла тенглешдиргенде, китап басма юч керегге азайгъанды. Жылны орталыкъ эселлерине кёре, бу кезиуге бегиркда естествоluу илмула бла математика жаны бла литература тозурагъан эди, ол 3, 2 керегге азайгъанды, политика эм социал – экономика жаны бла китапла - 2, 8, тилле эм литературоведение бла байламлыла уа - 2, 5».

Тарихледен бир жанына кетип, сагъыш этсенг, къаллай бир жетишлей, ол, хорлам, илму, адабият жаны бла жангы оюмла айнымай къалгъандыла. Къыралны жамауаты, интеллигенциясы, бир къауум жылгъа артха атылып, окъургъа, билим алыргъа хазна онг тапмагъандыла. Былайда поэт Е. Долматовскийни назму тизгинлери эсиме келедиле, аланы орусча болса да сагъынмай къоялмайма:

Профессора в трагическом
народном ополченье,
Нестройно и смешно крича «ура»,
В атаку шли, забыв своё значенье...

«**Воспитываем** преемственность поколений» деген ат бла жазгъан докладында педагогика колледжни преподаватели Хацаца Карова аланы окъуу юйлеринде жаш адамланы бу жаны бла юйретиу иги биогюнлюкде къалай бардырылгъанын сюзгенди. Алгъыннгы педагогика училищени алты выпускники Байсолтланлы Алим, Кубати Карданов, Уммайны Мухажир, Исай Иллазаров, Аслангери Масаев, Хасан Иванов Совет Союзну Жигитлери болгъанларды бла ётгеменнгенин да билдиргенди ол. Хорламны 67 – жыллыгъына педколледжде Махтаулулукъны бла эсгериуню залын ачхандыла, студентлени саныдан активистле мында жаш адамлагъа экскурсияла, жыйылыула къурайдыла. «Ата журтубузну деменгини тарыхын биз музыка – художестволу тюбешиулени болушулукълары бла да пропагандасын бардырабыз. Ветеранланы кьонакъгъа чакъырабыз, аланы юйлеринде да барабыз, жарсуларына, сейир хапарларына бир заманда да уллу кёллю болмазгъа кюрешебиз», - degенди Карова, устазланы бла студентлени бу жаны бла кюч-кючюнлюк ишлерини юсюнден сёзюн бардыра.

Конференцияны докладларыны жыйымдыгъын кьолуна алгъан, сёзсюз, КъМКъУ – ну профессору Кючюкланы Зухураны «Боль Генриха Бёлля, или Специфика немецкого антифашиста» деген ат бла жазылгъан материалына зс бурмай къаллыкъ тюйюлдю. Бу юбилей – хорлам жылда «немис фашизм» деген сёзле бютюн сагъынылгъанлай турадыла. Алим кьыз а жамауатны эсин гитлерчилере бирсиледен эсе да бегирек къажау тургъан жазыучуланы бир кьауум немислилени жеринде туугъанларына бурады.

Аладан бири Нобель саугъаны лауреаты Генрих Бёлль болгъанды. Биз билгенибизча, анга немис халкъны бети деп да айтхандыла. Къазауатны огъурсузлугъун, аны башлагъанланы терсликлерин баямлагъан романларыны баш өзеклерине Бёлль нацизмни аманлыкъчылыгъын баямлагъаны бла бирге Уллу Ата журт уруш битеудуния катастрофагъа айланнганын чыгъарады.

-Жазыучуну кёз къарамлары бизге игиликни бла хыянатлыкъны къатышдырмазгъа кереклилигини юсюнден ахлы дерди. Аны чыгъармачылыгъы уа баррикаданы ол жанында да жарыкълыкъча къуллукъ этген ётпор аскерчиле болгъанларын унутмазгъа чакъырады, - деп жазды Зухура Ахматовна докладында.

Уллу Хорламгъа жораланнган магъаналы тюбешиуде эшитилиннген сейир оюмланы барысын да келтирир онгубуз болмагъанын англыай, авторланы саны отуздан артыкъ болгъанын белгилейик. Ахырында конференциягъа жыйыйгъанла аны эселлерине кёре бардырылгъан «тёгерек столда» бирси бериу эм башха учреждениялагъа бу жаны бла рекомендацияларын хазырлагъандыла.

ЖАНГОРАЗЛАНЫ Нажабат.

КЪУУАНЧ КЮННЮ ЖУУУКЪЛАШДЫРГЪАНЛА

Бек ауур кезиуледе солдатланы алларында баргъанды

Хабазчы жаш Тюбейланы Хаким билимге итиннгенди. Эй школну бошагъандан сора Пятигорскда рабфакга киреди, ызы бла Нальчикде пединститутда окъуйду. Бек мамыр усталыкъда ишлер, атасы Хажи-Омарча, жамауатына жарар акъылы бар эди, алай кюйсюз уруш аны умутларын бир да жан ауруттмай юзген эди.

1938 жылда Хакимни аскерге аладыла. Ол Туапсе шахаргъа тюшеди. Андан къарындашы Нухха жиберген письмосун окъуйма да, аны хатыны ариулугъуна, тауча халатсыз жазгъанына сейир этеме. Хар тизгининде туугъан жерине, эллилерине, жууукъларына, тенглерине тансыкълыкъ сезиледи. Барысын да сорады: «Мени атым бла колхозниклеге, комсомолецлеге, пионерлеге соруп салам бер»,- деп жазады.

Бу тизгинледе уа аны совет властыха, колхоз ишге ийнанылугъу, ол ниетлеге кертичилиги, иш кёллюлюгю эсленеди: «Маттерий эм Кёккёз къалай ишлейдиле. Колхозниклени аларында иги даража тутамыдыла?».

Къулугъун бет жарыкъны бардыргъан жашны аскер училищеге жибередиле. Аны ол кичи лейтенант чын бла бошайды. Уллу Ата журт уруш башланнганлай а биринчи кюнледен окъуна фронтха кетеди. Запад Украинада сермешлеге къатышады, Дондагъы Ростовну азатлаугъа юлюшюн къошады. Андан а 255-чи тенгиз жау аскер бригаданы къауумунда Новороссийск тийреледе сермешеди.

Тюбейланы Хаким соелгенледен онгжанындан биринчиди. Сурат Дондагъы Ростовда сермешледен сора алынгъанды.

Ма мында Хаким кесини жигитлигин, ётпорлюгюн да кёргюзтгенди. Ротаны командири лейтенант В. Козлов окъ тийип ёледи да, аны лейтенант В. Сергиенко алышындырады. Ол солдатланы атакагъа кётюреди, алай пулемёт окъла аны жыгъадыла. Душман аяусуз от ачады, бизни аскерчилерибиз башларын кётюрмей жатадыла.

Ма ол къоркъуулу да, къыйын да кезиуде Тюбей улу ёрге сёзюнде да: «Фашист малгъунлагъа ёлюм! Ата журтубуз ючюн алгъа!» -деп, къатыкъырады. Рота, олсагъат къобуп, аны ызындан кесин алгъа атып, душман бегинин тургъан жерни къолгъа этеди.

Хаким а, ауур жаралы болуп, госпитальгъа тюшеди. Ма анда билгенди ол Къызыл Жулдузну ордени бла саугъаланнганын эмда анга лейтенант чын да берилгенин. Кёп да бармай а ол тамата лейтенант да болады. 1943 жылны башындан баштап ротагъа башчылыкъ этеди, ызы бла батальонну командирини орунбасары, артда уа командири да болады. Жигит жаш Азов тийреледе, Керчьде да демлешгенди.

Новороссийск ючюн къазауат а 1943 жылда 10-чу сентябрьде башланнган эди. Тюбей улуну батальону душман бегинген таба къаты чабыуллукъ этгенди. Комбат а аллында бара эди, солдатларын кеси юлгосю бла кёллендирип. Немислиле аллай къаты къажаулукъну бир да сакъламай эдиле, не бек аякъ тиреп кюрешген эселе да, чыдаялмадыла, артха кетип тебиредиле, ёлгенлерин, жаралыларын да сермеш аулакъла къоюп.

Ма ол замандаТюбей улу дагъыда бир кере жаралы болду, алай аскерчилерин къоймады, аланы алгъа этпип турду, алайда кеси да жигитча жюолду. Батальон анга салыннган борчун толтургъанды, комбат а капитан Тюбейлани Хаким экинчи Къызыл Жулдуз бла саугъаланнганды (жоюлгъандан сонра). Аллай жигитле ёлмейдиле, ала халкъны эсинде жашайдыла, аланы атлары къыралны тарыхына алтын харфла бла жазыладыла.

ТЕКУЛАНЫ Хаupload.

Уятсыз хапарла ветеранны бек чамландырадыла

Уллу Хасанияда бусагъатда Ата журт урушну ветеранларындан жаланда тёртеулен къалгъандыла: Созайланы Мухаш, Холаланы Магомет, Иван Болгов эмда Таппасханланы Чаммакъ. Аланы жыл санлары токъсандан иги да атлагъанды, болсада ала къартлыкъгъа хорлатхандыла дерча тюйюлдюле. Арт заманнга дери элде жамауат жумушлагъа да къатыша, ёсюп келген тёлюню патриот ниетде юйретиуге да аслам юлюш къоша келгендиле.

Мен хапарын айтырыкъ Таппасханланы Алиюкну жашы Чаммакъ да не заманда да тири болгъанды, чалгъычылары, дырынчыланы изеулерине къатышмай къалмагъанды. Ауур акъылы, сабыр кишини элде намысы, сыйы да жюрюйдю. Ол бла аны юй биичеси Хабичланы Эккя тёрт къыз ёсдюргенди, аланы хар бирине да билим бердирип, юйдегили да этгендие. Жарсыугъа, тиширыу дуниясын алышхаллы онсегиз жыл болады, Чаммакъ а оноючючю туудукъчугъун да кёрюп, алагъа къууаныр жашайды.

-Мен ёлюмню кёзюне кёп кере къарагъанма, алай, Аллахха шукур, биогюн да саума. Тенглеримден а къаллай бири къалгъанды уруш аулакълада. Биогюнлюкде Уллу Хорламны совет аскерле келтиргенгиндие degенни эшитсем, бек ачыу тиеди. Алай айтханла бизге, ветеранлагъа, тюбеп, ол кюнлени юсюнден хапар сорсала, уялыр эдиле бетлерине»,-дейди телевизорда жангылыкълагъа къарагъандан сора фронтчу.

Ол сёзле аны жюрегине жетгенлерине сейир этерча тюйюлдю. Кюйсюз уруш къаллай бир адамны жашаун бузгъанды, мурдатын юзгенди. Ма Чаммакъ да 1938 жылда, сегиз классны бошап, устаз болур мурат бла Нальчикдеги педагогика училищеге окъургъа киреди. Алай заман къыйын эди. 1941 жылда ол бир къауум жаш бла Астраханьдагъы аскер окъуу юйге кирирге экзаменге берир мурат бла жолгъа атланадыла. Биргесине таулу жаш Жарашууланы Мажит да болады. Училищеде уа, аны саулугъун осал кёрюп, алмайдыла. Анга артха кетерге тюшеди. «Мен да аны пароходха миндирип, артха айланнганлай, радио бла уруш башланнганынны юсюнден айтханлары биогюнча эсимдеди»,-дейди акъсакъал.

Училищени жыл бла жарымны орунуна беш айгъа бошайды. Андан сора курсантланы фронтха жибередие. Элли адамгъа жууукъ, ол санда Чаммакъ да, Старая Русса шахар тийресиндеги энчи 82-чи миномёт батальоннга тюшеди. Ала, мингкилометрлик жолну жаяу барып, келе келип, уллу болмагъан бир агъачны къатында тохтайдыла. Аш-азыкъны, медицина кереклени, тютюн, дагъыда алагъа ушаш затланы самолёт бла келтирип атхан адет бар эди. Бир жол а лётчик машокла бла продуктланы была тургъан жерге угъай, агъач ичине сызып жиберед. Ол а аланы къатындан иги да узакъда эди.

Ачдан да къыйналып, арып, талып тургъан солдатла кеси ыразылыкълары бла ары барыргъа унамадыла. Сора Чаммакъ бла эки нёгери атланадыла. Ала жети сагъатха жууукъ заманны, агъачда ажашып, артха жол табалмай тургъандыла. Къайтханларында уа, экеуленден сора, сау адам жокъ, ала да ауур жаралыла. Немислиле ала тургъан жерге бомбала атхан эдиле.

Биринчи сермеше да жаш ол тийреледе киреди. Кёп тенглери бла анга да ууучлаучла бла бек кючлю демлешлеге къатышады. Батальон буйрукъну къолундан келгенича толтурады: жигит совет аскерчиле немисли зулмучулагъа сау кечени тынчлыкъ бермей турадыла. Миналары да бошалып, миномётну да алып, кеслериникиле таба атланнганлай а, душман башларындан окъла къуюп тебирейди. Хар ким, къачып, бугъаргъа кюрешедие. Чаммакъ да бир уруну эслеп, ары ташаяды.

Фашист самолётла уа, тохтаусуз ары бла бери учуп, тёгеректе от къуя, кёз ачдырмайдыла. Ичи кесек заман озады. От аз селирек болду деп, таулу жаш ёрге кьобама degенлей, билегине, арқысына да топ окъланы сыныкълары келип тиедиле. «Къолуму терсине бурулуп кеттенин англыаялмай, иги кесек турама. Кеси аллыма жерине салыргъа кюрешеме. Къаным асыры кёп кеттенден а, кёзюме жулдузчукъла кёрюнюп, эсими ташлайма. Алайда сау къалгъан нёгерлеримден бириоруслу жаш болмаса, шёндюгю жашауну кёрлюк тюйюл эдим. Ол мени кесибзиниклиге тургъан жерге дери тёрт километрни сюркеп эптгенди»,- деп эсгереди ветеран.

Чаммакъны Барнауул шахардагъы госпитальгъа жибередиле. Анда анга жарым жылгъа жууукъ заманны жатаргъа тюшеди. Экинчи группалы инвалидлиги болгъан жаш энди аскер къуллукъчаа жарамагъанны хакъ эди. Ол кезиуде уа Къабарты-Малкъарны немислиле алып болгъандыла. Совет аскерчиге уа бери къайтып келген къоркъуулу эди. Ол Къазахстанны Чимкент областына кетеди.

Андан къайтхандан сора Таппасхан улу Тёбен Чегемде тохтаады. Къысыса заманны ичинде военком анга Чегем районну эллеринде жашагъан аскерге барлыкъ жашланы юйрет деп борч салады. Ол ала бла 110-сагъатлыкъ программагъа кёре дерсле бардырады. Ызы бла уа аны районну финансла бёлюмюне инспектор этип саладыла. Кёчгюнчюлюкню хапарын да ол кезиуде эшитеди.

Бу огъурлу эллим Булунгу элде кёп сабийли юйюрде тууп ёсгенди. Аны атасы Алиюк намысы-сыйы жюрюген эр кишиледен бири эди. Чаммакъ абадан жаш эди, Тахир экинчилери, Радим, Къамболат, Марьям, Майрухан, бек кичилери уа Магомет. Биринчи да, тамата къарындашыча, 1941 жылда фронтха кетип, 1945 жылда уруш къазауатында жоюлгъанды. Ата-анагъа уа ол белгисиз тас болгъанды деген къагъат жиберилген эди.

1981 жылда уа Калининград областьда военкоматдан Таппасханлагъа письмо келеди. Анда уа былай жазыла эди: «Излеу, тинтиу ишле бардырылгъан чакъда кёп аскерчиле асыралгъан жер ачыкъланнганды. Анда ачыкъланнганыча, 1944 жылда 9-чу июльда миномёт батальону батареясны телефонисти Таппасханланы Тахир этген кишилиги ючюн Къызыл Жулдузну ордени бла саугъаланнганды. Ол Кенингсберге, Огугейен станция ючюн 1944 жылда сермешлени кезиюнде жоюлгъанды»,-деп.

Анга да къарамай, анасы ингирликде эшикни къадауун этергге къоймагъанды. «Тахир келип, эшик этилип болса, аны жюреги къыйналлыкъды»,-деучю эди.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.
Суратны автор алгъанды.

КОНКУРС

Окъуучулагъа, устазлагъа да - бийик багъа

Кёп болмай Нальчик шахарны 21-чи орта билим берген школунда, Уллу Хорламны 70-жыллыгъына бла Литератураны жылына атап, Эсгертмеле бла маданият - тарых объектлени сакълау жаны бла Битеуроссей биригиуню Къабарты-Малкъарда бёлюмю къурап, тарых-адабият викторина бардырылгъанды. Анга школну тамата классларыны окъуучулагъа къатышхандыла.

Конкурсну ача, биригиуню башчысы, КъМР-ни халкъ поэти Созайланы Ахмат, биогюннгю окъуучула тамблагъы кюнню адамлары болгъанларын энчи чертип, аланы тюз оюмларыны, кёз къарамларыны къуралыуларына дайым да себеплик этерге кереклилигин айтханды. Бу эришиу да ол жаны бла ише юлюш къошар умут бла къуралгъанын да белгилегенди сёзюнде Созай улу.

Жюрини санына кирген жазыучу Олег Опрышко уа кеси школгъа жюрюген жылларын эсгергенди. Ызы бла ол сабийлеге уруш кезиуде къыралыбызны къыйын жашауундан англыган англыай, авторланы саны отуздан артыкъ болгъанын белгилейик. Ахырында конференциягъа жыйыйгъанла аны эселлерине кёре бардырылгъан «тёгерек столда» бирси бериу эм башха учреждениялагъа бу жаны бла рекомендацияларын хазырлагъандыла.

Конкурсха жыйылгъанла, эки къауумгъа юлешинип, берилген соруулагъа жууапла излегендиле. Ала уа Ата журт урушну майдалларыны, фронтларыны, аскер башчыларыны ят бла маданият не халда болгъанларыны юсюнден да хапарлагъанды Олег Леонидович.

Конкурсха жыйылгъанла, эки къауумгъа юлешинип, берилген соруулагъа жууапла излегендиле. Ала уа Ата журт урушну майдалларыны, фронтларыны, аскер башчыларыны эмда ол жылланы поэтлерини бла жазыучуларыны чыгъармачылыкъларыны юсюнден эдиле. Викторинаны эселлерине кёре, жюри, жаш адамланы бу жаны бла билимлери бийик багъагъа тийишли болгъанын энчи ыразылыкълары бла белгилеп, аланы юйретген устазлагъа, школну таматасы Къазакъланы Зухурагъа да ыспас этгенди.

Хорлагъанлагъа бла эришиуге къатышханлагъа Эсгертмеле сакълау биригиуню келечилери, китапла эм багъалы саугъала берип, алгъышлагъандыла.

Бизни корр.

АЛЬПИНИЗМ

Сабийлени къоруулауну байрагъы - Минги тауну башында

Уллу Хорламны кюнюню аллында «Намыс» социальный реабилитация арадан сабийле республиканы физкультураны эм спортну сыйлы къуллукъчусу Карина Мезованы башчылыгъында альпинистлени къууну бла Минги тауну «Эхо войны» аушына миннгенде. Алагъа инструкторла Андрей Романенко бла Гуппойланы Тимур болушландыла.

Бу ишни къурагъанла чертгенлерича, Хорламны Кюню хар адамгъа энчи байрамды, мамырлыкъ ючюн къазауатха киргенлени эсде тутуу барыбызны да огъурлу борчубузду. Саулай дунияда сабийлени къоркъуусузлукъларын жалчыстыу, аланы жашауларын къоруулау аны бир кезиуге тюшгени бизге белгиди, дегенди ала.

Альпинистле, жашчыкъла бла къызчыкъла 3250 метр бийикликде «Сабийлени жашауларын сакълагъыз» деген жазыуу бла байракъны орнатхандыла. Ала аны бла къыралда жашагъанланы барысына да жолда къоркъуусузлукъгъа эс бурургъа, гитчеле ачымазча битеу кьолдан келгенни этерге чакъыргъандыла. Аланы бу айланыуларын бери солургъа келип тургъан жер-жерли, тыш къыраллы туристле да къабыл кёргендиле эм, Декларациягъа кьол салып, алгъышла этгендиле.

КЪАЙГЪЫРЫУ

Къоркъуусузлукъну жалчытыугъа алланып

Устазла, абадан классланы окъуучулары КъМР-ни автомобиль-жолла колледжи бла «Сабийлени жашауларын сакъларгъа» деген чакъыры бла жолда къоркъуусузлукъну жорукъларын эсгертиу бла байламлы уллу турнир бардыргъандыла. Анга Нальчикни битеу школларындан командала къатышхандыла. Ала башда айтылгъан жорукъланы, къоркъуусуз жашау бардыруну амалларыны, биринчи медицина болушлукъ этиуню юсюнден билимлерин кёргюзтгендиле, велосипедде учуп эмда тренажёр автомобильни жюрютюн сынашхандыла.

Бу ишни къурагъанла айтхаларыча, аланы муратлары - быллай эришиулени болушлукълары бла жамауатны эсин ёсе келген тёлюлени къоркъуусузлукъларын жалчытыугъа бурууду, аланы заманында юйретиуню юсю бла жолда жюрюуню маданиятын ёсдюрюудю. Ала оюм этгенден, бу мадарла кёп балаланы жашауларын сакъларгъа себеп боллукъдула.

Окъуучула да алагъа салынгган борчланы тынгылы толтургъандыла. Школчуланы барысына да грамотала бла дипломла берилгендиле. Айырмалыла уа дагъыда жюрини онооу бла сагъала бла да белгиленнгендиле. Биринчи жерлеге чыкъгъанлагъа колледжни башчысы «В» категориялы праваланы алырча хакъсыз окъургъа сертификатла бергенди.

КъМР-де МВД-ны пресс-службасы.

Футбол

Спортну усталарына къошулгъанды

Россейни футболдан Кубогу – сейирлик эришиуледенди. Эн тюбюндегі дивизионда ойнагъан командалагъа ол бек хайырлыды дерчады. Бир жанындан, аны къайсы кезиуюнде да хорлатыу спортчулагъа алай ачыулу кёрюнмейди – Кубокну алыргъа амал жокъ эсе, аны ючюн кюреширгe де керек тюйюлдю. Алай, бирси жанындан, тизмеде алгъа чыгъып, артда уа алагъа премьер-лигадан клуб бла тюбеширгe онг берилсе, ол бек уллу къуанчды.

Оренбургну «Газовиги» мында кесини атын айтдыралгъанды. Тюз да Самуил Маршакны чыгъармасындача, ол Санкт-Петербургну «Зенитин» хорлагъан Туланы «Арсеналын» къытханды. Аны ызындан а ара шахарны «Локомотивин» артда къоялсала, оренбургчула Европаны кубокларына къатышыргъа жолну ачаллыкъдыла.

Алай республиканы къараучулары жетишимни аладан къайсына тежесилле? «Локомотивде» бизни Владимир Эштрековбузз, Хасанби Биджиевибиз. Андан да бизге Концедалов, Эдисон, Порошин келгенди. Аны ючюн бир кезиуде прессада Нальчикни «Спартагына» «Локомотивни» фарм-клубу деп да атагъан эдиле. «Газовикде» да жерлешлерибиз – къоруулаучу Марат Шогенов бла чабыуул этиучю Аппаланы Хызыр.

Биз шёндю аны оюнун энчи тинтейик. 25-жыллыкъ футболчу Тырныауузда туугъанды. Ол спортха жолун регионда башлагъан эсе да, «Спартак» ючюн артыкъ кёп ойнамагъанды. Хызырны анда ётдюрен заманы битеу да жыйырма минутха сыйынады. Ол майданнга «Крылья Советов» бла матчны экинчи таймында чыкъгъан эди. Бу гитче кезиючюкте, эки сары карточка алып, оюндан кеттенди.

Алай республикадан тышында аны спорт жашауу башха тюрлю къуралгъанды. Майкопну «Дружба» командасында, «Крылья Советов-да», «Краснодарда» аны ашыгъып сакълагъандыла. Биогюнлюкде уа ол «Газовикни» санында премьер-лигагъа чыгъар ючюн кюрешеди.

Аны «Локомотив» бла тюбешиюнде Хызыр сегиз минут озгъанлай, биягъы сары карточканы алгъанды, 80-чи минутда уа майдандан кетерге тюшгенди. Болсада жерлешибиз нёгерине гол урурча пасны ийгенди. Жарсыугъа, пенальтиде ала финалгъа барырча мадар эталмагъандыла.

Эсеплени айтханда, Аппай улу хар матчында командасына хайыр келтирмей къоймагъанды. Сёз ючюн, «Нефтехимик» эм «Сызрань-2003» командала бла ойнагъанда, голла ургъанды, «Арсенал» эм «Локомотив» бла да тюбешиуледе голла кийиririча пасла ашыргъанды.

Союзну заманларында къыралны Кубогуну жарым финалында ойнау «СССР-ни спортуну устасы» деген сыйлы атны алыргъа эркинлик бере эди. Ол а алай атны жыл саны келгени ючюн алгъандан эсе, айхай да, игиди. Бу кёз къарам тюрленмеген эсе, республиканы спортуну усталарына энтта бир фахмуну жаш адам къошулгъанды.

Виктор ШЕКЕМОВ.

Аппаланы Хызырны Россейни 2014-2015 жыллада Кубогунда оюнларыны эсеплери

Финаллы 1/32-си
«Нефтехимик» - «Газовик» - 0:3
Хызыр: 68 мин., 1 гол.
Финаллы 1/16-си
«Газовик» - «Терек» - 2:1
Хызыр: запасда.
Финаллы 1/8-си
«Сызрань – 2003» - «Газовик» - 0:1
Хызыр: 20 мин., 1 гол.
Финаллы 1/4-сю
«Арсенал» - «Газовик» - 0:1
Хызыр: 120 мин., гол урурча пас.
Финаллы 1/2-си
«Газовик» - «Локомотив» - 1:1. Пенальти – 3:4
Хызыр: 80 мин., 1 гол урурча пас, сары карточка, къызыл карточка.

Бокс

Энди - Россейни биринчилигине

Тырныауузну В.А. Губанов атлы «Геолог» спорт комплексинде боксдан Россейни Студент спорт союзну биринчилиги бардырылгъанды. Турнирни Эльбрус эльи администрациясы къурагъанды. Анда къыралны тогъуз регионундан 1997-1998 жыллада туугъан унерли жаш спортчула онбир ауурлукъ категориядa эришгендиле.

Бизни республикадан жашла, ахшы хазыранганларын, къарыулуна болгъанларын да кёргюзтюп, биринчи жерлеге чыгъалгъандыла. Алай бла

Темиркъанланы Беслан бла Макытланы Хасан тренерлери Гюлюйланы Малик эмда Къумукъланы Юсоп бла.

Малкъарланы Альберт, Темиркъанланы Беслан, Тюменланы Казим, Джабраил Елеков бла Хубийланы Элдар алтын майдалла къытхандыла. Аны бла ала Россейни биринчилигине къатышыргъа эркинликни къоруулагъандыла.

Экинчи жерлеге Макытланы Хасан бла Гадийланы Мухаммат, ючюнчюге да Мурат Жанов, Хучиналаны Мурат, Тилланы Хусей, Алихан Лукожев, Астемир Ойтов, Хуболланы Руслан бла Макытланы Алан чыкъгъандыла.

Анатолий ТЕМИРОВ.
Суратла авторнудула.

Эришиу

Фольклорубузну билгенлерин кёргюзтгендиле

Халкъны кёлден чыгъармачылыгъы аны маданиятын къурагъан шартладанды. Былайда уллу жерни нарт эпос алады. Анда миллетни тарыхы, ниет байлыгъы, жашау-турмуш болуму, ол неге ыспас этгени бла нени огъурламагъаны ачыкъ кёрюнеди. Фольклорну билиу тилибизни, культурабызны да сакъларыкъ мадарладанды. Аны ючюн къарачай-малкъар жаш тёлюню айныгыугъа себеплик этген «Эльбрусоид» фондда жаш адамланы конкурс бардырылгъанды.

Эришиу юч кезиуден къуралгъанды, аланы хар биринде жетишер соруугъа жууап берирге керек эди. Юч команда – «Ёрюзмек», «Обурла», «Керти аланла» - алагъа салынгган борчланы терк тамамлагъандыла. Ала Ёрюзмек нартлагъа къалай келгенин, Сосурукъну, Дебетни, Сатанайны эм башха жигитлени, ала Къызыл Фук, эмегенле бла къалай кюрешгенлерини юслеринден соруулагъа асламысында мычымай тюз жуапла жазгъандыла. Ол уллы, юзюклеге тынгылап, ала къайсы таурухладан болгъанларын неда тюз сёзледе жетишмеген кесеклерин да айталгъандыла. Аны бла жаш адамла фольклорубузну ахшы билгенлерин кёргюзтгендиле.

Барындан да айырмалы уа «Обурла» эдиле. «Ёрюзмек» атлы команда – экинчи, «Керти аланла» уа ючюнчю жерлени алгъандыла. Эришгенлени, къараучуланы да, «Эльбрусоидде» хар заманда болуучусуча, жаш фахмула жырлары, тепсеулери бла къууандыргъандыла.

ХАБИБУЛЛАХЛАНЫ Зульфия.
СУРАТДА: хорлагъан команда.

Шахматла

Айтхылыкъ политикни намысына - республикалы турнир

«Ладья» шахмат-шашка клубда, профессор, юридический илмулары доктору, политик Юрий Калмыковну хурметине жораланып, шахматладан республикалы турнир бардырылгъанды. Аны къууанчлы халда ачылыуунда алгъышлау сёзлени Черкеслени халкъла аралы ассоциацияларыны президенти Хаути Сохроков, Координация советни башчысы Жиляби Калмыков, аны биргесине ишлегенле, шуёхлары айтхан эдиле. Ала ол халкъ, республика ючюн кюрешген билимли адам болгъанын, алай сау къадарында аны къыйынына тийишлисича багъа бичилмегенин белгилегендиле.

Юрий Калмыков СССР-ни Баш Советини законодательство жаны бла комитетини башчысы, Россейни юстиция министри, Къоркъуусузлукъ советини члени, Къырал Думаны биринчи чакъырыуну депутаты болгъанды, талай баш магъаналы законланы жарашдырыгъа къатышханды. Ол юстиция министрни къуллугъун толтургъанда, Чеченнге аскерчилени кийириуге къажау тургъанды. Урушну тохталмазлыгъын ангылагъанда, кеси ыразылыгъы бла отставкагъа кеттенди эм Къоркъуусузлукъ советден чыкъгъанды. Юрий Калмыков 1997 жылда 16-чы январьда ауушханды, аны туугъан эли Абазактда (Къарачай-Черкес Республика) асырагъандыла.

Алай бла эришиуге республиканы жер-жерлериндген алтмыш шахматчы къатышхандыла, аланы араларында спортну устасына 42 кандидат да бар эдиле. Оюнла швейцар системагъа кёре тогъуз турдан къуралгъандыла. Баш судьялыкъны Мажмудин Кармов этгенди. Эсеплеге кёре, эм ючлю шахматчы Чегемден Альберт Капов болгъанды. Экинчи жерни Урван райондан Борис Понежев, ючюнчюню уа Нарткъаладан Башир Машуков алгъандыла.

Ветеранланы араларында алгъа Додуланы Аскер, Шауаланы Ануар бла Бечелланы Магомет чыкъгъандыла. Ала барысы да Нальчикдендиле. Жашлада Ислам Кажаров (Терк район), Мухамед Гороев бла Аскер Тлупов (Нальчик) хорлагъандыла. Тишириулада нальчикчиле Людмила Бжахова, Лианна Яганова, Анжела Зурман къытхандыла. Ала барысы да Спорт министерствону грамоталары, майдаллары эм кубоклары бла, сора турнирни спонсорларын да энчи саугъала бла белгиленгендиле.

КУЛЬЧАЛАНЫ Зульфия.
Сурат авторнуду.

САУЛУКЪ

Жашлыкъны тогъуз жылгъа созуу

Бюгюнлюкде Европада, бизни къыралда да 60-65 жыл къартлыкъ жетген заманнга саналады. Алай технологияла, медицина да тохтаусуз айныйдыла, алтмыш жылдан атлагъанла энди кеслерин къартлагъа угъай, алыкъа къарыулары къайнагъан адамлагъа санайдыла.

Венада Прикладной системный анализни халкъла аралы институтуну специалистлери бардырыгъан социология эм медицина тинтиуле быллай эсепге келтиргендиле – адамны жашауну узунлугу кёбейгенине кёре къартлыкъны жыл саннга угъай, анга ненча жыл жашаргъа къалгъанына кёре тергергe тийишлиди (бу шартла PloS One илму журналда басмаланнгандыла). Анга кёре уа, европалы адамны орта жыл саны тогъуз жылгъа кёбейирге керекди: 65 жылдан 74-ге дери.

Социология тинтиуле уа бусагъатдагъы 60-65-жыллыкъ европачыла ауруулардан къыйналмагъанларын, жуууукъларыны къолларында турмагъанларын эм тири ишлегенлерин баямлагъандыла. Сёзсюз, быллай шартла пенсия жыл санны кёбейтирге сюйгенлеге тапдыла. Юлгюге, Великобританияда бусагъатда ол эр кишилеге, тиширыулагъа да 65 жылды, 2030 жылгъа уа правительство аны 68 жылгъа жетдирирге сюеди.

Алай геронтолога аны юсюнден, алимлеча, оюм этмейдиле. Ала тинтиучюлени эслерин къартлыкъ адамны къалай жашагъанына, онгларына, билимине кёре келгенине бурургъа кюрешедиле.

-Хау, бусагъатда 70-жыллыкъланы кёбюсю кеслерин 50-жыллыкълача сезедиле. Ол аламатды. Алай бу жорукъгъа ким да бирча сыйынын къалмайды. Байланы бла жарылыланы араларында башхалыкъ барды. Сёз ючюн, мени къыралымы - Великобританияны алып къарагъанда, аланы жашау узунлукъларыны араларында башхалыкъ тогъуз жылгъа жетеди, тири жашау бардыруда уа ол онтогъуз жылгъа дериди, - дейди Шеффилд университети доктору Алан Уокер.

«**Комсомольская правда**».

Специалистни оюму

Анна Горенкова, врач-невролог, гериатр:

Ахыр элли жылда къартлыкъны юсюнден оюм бек тюрленнгенди. Алай былайда экономика болумгъа да къарарга керекди: 90-чы жыллада Россейде жашагъанланы асламысы 35 жылларында жашлыкълары бошалып, къартлыкъны уа 40-45 жылларында келгенча суна эдиле. Шёндю жашлыкъны чеги 40-45 жылды, къартлыкъны уа – 70.

Болсада бу эсепле къайсы жерге да бирча тюйюлдюле. Уллу шахарлада жашагъанла, бийик билимлери болгъанла, жолоучулукълагъа дайым атлана тургъанла, биогюннгю гаджетлени хайырланнганла кеслерин монопредприятиялары бла гитче шахарчыкълада тургъанладан эсе 7-10 жылгъа кичиге санайдыла.

УЧРЕДИТЕЛЬЛЕ: КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИ БЛА ПРАВИТЕЛЬСТВОСУ

Баш редактор
АТТАЛАНЫ Жамал

РЕДКОЛЛЕГИЯ:
БЕППАЙЛАНЫ Муталип
(баш редакторну орунбасары)
ТЕКУЛАНЫ Хауа
(баш редакторну орунбасары)
ТОКЪЛУЛАНЫ Борис (жууаплы секретарь)
САРАККУЛАНЫ Асият
(культура бёлюмню таматасы)

ТЕЛЕФОНЛА:
Редакторну приёмныйи - 42-63-01.
Баш редакторну орунбасарлары - 42-38-21, 40-04-82.
Жууаплы секретарь - 42-66-85.
Секретариат - 40-93-62. Корректорла - 42-63-52.

РЕДАКЦИЯНЫ БЁЛЮМЛЕРИ:
Жамауат-политика жашау - 42-67-68, 42-24-02.
Культура - 42-75-82.
Социальный-экономика - 42-66-73, 40-59-18.
Жангылыкъла эм спорт - 40-39-93, 42-66-71.
Окъуучула бла байламлыкъла жюрютюу эм реклама - 42-37-94.
Тилманчла - 47-31-28. Сурат алыучу - 42-68-72.
Бухгалтерия - 42-30-87.
Операторла - 40-28-49, 42-39-65.

Редакция авторла бла къагъыт жюрютмейди.
Кьол жазмалагъа рецензия этилмейди эм ала артха къайтарылмайдыла.
Газетде басмаланган материаллада айтылгъан оюмла редакцияны оюму бла келишмезге боллукъдула. Алада айтылгъан хар зат ючюн Россей Федерацияны Басманы юсюнден законуна тийишлиликде материалланы авторлары кеслери жууаплыдыла.

Редакция авторладан 400 газет тизгинден (машинка бла жазылгъан 5-6 бет) кёпюю алмайды.

Газет Басманы эм асламлы информацияны эркинликлерин къоруулау жаны бла Къабарты-Малкъар регион инспекцияда 1994 жылда 14-чю июнюда регистрация этилгенди.
Регистрация номер —И—0066. Индекс - 51532

Газетни басмагъа КъМР-ни Басма эмда асламлы коммуникацияла жаны бла къырал комитетини компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет "Тетраграф" ООО-ну типографиясында басмаланнганды. Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 33

Газетлени иелерине тапдырыу ючюн КъМР-ни почта связыны федеральный Управлениясы жууаплыды.
Телефонла: 76-01-28, 76-01-10

Газетлени розницагъа сатыу ючюн КъМР-ни "Роспечать" акционер обществосу жууаплыды.
Телефон: 42-69-34

Номерге графикге кёре 19.00 сагъатда кьол салынады. 20.00 сагъатда кьол салынгданды

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЪАРГЪАНЛА:
Жангоразланы Нажабат-дежурный редактор;
Кетенчиланы Зульфия - жууаплы секретарьны орунбасары;
Зеваланы Лида - (1,2-чи бетле),
Акушуланы Феруза - (3, 4-чю бетле) - корректорла.

РЕДАКЦИЯНЫ ЭМ ИЗДАТЕЛЬНЫ АДРЕСИ:

360000, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 5
электрон почта:
elbor_50@mail.ru